UVODNIK

Od samog oslobođenja od Turaka i stvaranja korena moderne srpske državnosti pa do kraja XX veka društveni život u Srbiji je bio obeležen žestokim političkim obračunima. Nacionalna sloboda i lične ambicije vladara po pravilu uvek su stavljane ispred građanskih i političkih sloboda pojedinaca. U Srbiji je svagda više cenjen poredak od slobode, autoritarni režim od demokratskog, a njeni podanici su radije voleli da budu u čvrstim i pouzdanim rukama autoritarnog vođe. Još od ustaničkih dana policija i sila u rukama vladara korišćeni su za obračun sa političkim protivnicima i za održanje lične vlasti. Pri tom se politički neistomišljenik vrlo lako kvalifikovao kao državni neprijatelj i izdajnik koga treba odstraniti čak i fizički iz društvenog života. Netolerancija, rigidnost, politički ekstremizam i revanšizam, govor mržnje i sl. (p)ostali su sasvim "normalni" načini političkog opštenja u Srbiji.

U svesti srpskog naroda preovlađuju mitsko-oslobodilačka tradicija i elementi ne demokratske, već primitivne, parohijalne i plemenske kulture, koja se kao žig utisnula u sve segmente političkog života. Otuda su borbenost i heroizam, rigidnost i revanšizam najčešća zamena za demokratske pregovore, argument snage zamena za snagu argumenta, uzurpacija za legitimna pravila procedure. Recidivi ovakve političke (ne)kulture primetni su bili doskora, a u tragovima postoje i dan danas. Zato su na ovim prostorima veoma sužene mogućnosti za toleranciju i dijalog između različitih političkih orijentacija. U skladu sa borbenom balkanskom tradicijom, dijalog se kod nas shvata kao ratni rekvizit – traži se i napada, napada i pobija najslabija strana oponenta i na njoj zasniva "prednost" i "snaga" vlastite pozicije.

Politički ekstremizam je, u novijoj srpskoj političkoj istoriji, prošao kroz četiri razdoblja koja su bila obeležena različitim oblicima progona i različitom moći državnog aparata. U prvom razdoblju, koje traje od Prvog srpskog ustanka do Prvog svetskog rata, nosilac ekstremizma bio je, po pravilu, vladar. Srbija je tokom devetnaestog veka prolazila kroz niz autoritarnih poredaka, u kojima su se vladari Srbije pokazali kao osobe sa despotskim sklonostima, koje nisu trpele protivljenja svojoj volji i koje su bile spremne da se surovo obračunaju sa svakim ko im je ograničavao vlast. U drugom razdoblju, između dvaju svetskih ratova, izvor političkog ekstremizma postaju međunacionalni odnosi, a posebno makedonsko i hrvatsko pitanje. U trećem razdoblju, od 1944. do 1990., izvor političkog ekstremizma u Jugoslaviji bila je totalitarna komunistička

ideologija. Svi koji nisu pripadali ovoj ideologiji, kao i oni koji nisu prihvatali zvanično tumačenje ove ideologije, našli su se na meti političkog ekstremizma. Najzad, u četvrtom razdoblju, od 1990. do danas, recidivi političkog ekstremizma su prisutni ispod fasade liberalno-demokratskog političkog sistema, a manifestuju se u obliku plebiscitarno-cezarističke vladavine, u rigidnosti političkih stranaka, u govoru mržnje i sl.

Nažalost, uzroci, socijalno-politički subjekti i pojavne manifestacije političkog ekstremizma ostali su van optike naučnih istraživanja i monografskih studija. Ipak, poslednjih godina pojavili su se pojedini autori koji sistematski istražuju probleme političkog ekstremizma u Srbiji. O raznim aspektima ekstremizma raspravljano je na nekoliko tribina, okruglih stolova i stručnih skupova.

Iz tih razloga redakcija Hereticusa *odlučila je da temat u ovom broju posveti političkom ekstremizmu u Srbiji. U duhu kritičkog preispitivanja prošlosti, temat ima za cilj da podstakne interdisciplinarna istraživanja ovog fenomena, da ostvari preduslove za sistematsko sagledavanje teoretskih aspekata političkog ekstremizma i njegovih manifestacija u srpskom društvu. Namera nam je da ukažemo na činjenicu da su demokratske promene koje su nastupile u našoj zemlji nametnule neminovnost distanciranja od tragičnih posledica političkog ekstremizma minulih autoritarnih vremena i njihovo iskorenjivanje iz političkog života Srbije.*

Sadržinu temata čine referati i diskusija učesnika okruglog stola na temu "Politički ekstremizam u Srbiji", koji je održan 17. i 18. juna 2006. godine u organizaciji Kulturnog centra u Zrenjaninu. Kroz multidisciplinarne priloge naših uglednih istoričara, filozofa, sociologa, psihologa, pravnika, kulturologa, publicista, novinara, analitičara i javnih delatnika, temat osvetljava složeni problem političkog ekstremizma u Srbiji. U svojim prilozima autori Slobodan Marković, Slobodan Antonić, Jovo Bakić, Žarko Trebješanin, Ivana Kronja, Vladimir Beljanski, Ejub Štitkovac i Aleksandar Lebl nastoje da tematizuju uzroke, suštinu, subjekte i manifestacije političkog ekstremizma u Srbiji od početka XIX do kraja XX veka

Nakon temata slede uobičajene rubrike "Hereticusa", koje su na određeni način u vezi sa temom broja. Rubrika Ogledi sadrži kratku istoriju zatiranja političkih protivnika u Srbiji iz pera Srđana Cvetkovića. U rubrici Tokovi *objavljujemo nekoliko primera ekstremnih političkih govora, a u* Zbivanjima *Marinko Vučinić i Jovica Trkulja pišu o najnovijim primerima govora mržnje i ekstremizma u Narodnoj skupštini Srbije. U rubrici* Intervju *nastavljamo da objavljujemo serijal razgovora na temu "Poruke i pouke srpskog oktobra 2000. godine". Ovog puta to su razgovori Silvije Nadjivan sa Aleksandrom Vučićem i Ivicom Dačićem,*

koji predstavljaju, između ostalog, primer ekstremnog političkog govora. Govor Kikinđanima Dejana Milića, kao svojevrsni pledoaje protiv političke rigidnosti i mržnje, sadržina je rubrike Besede. *Rubrika* Dosije *sadrži relevantne tekstove i dokumentaciju vezanu za izgon nastavnika Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu 1998-2000. Reč je o nastavnicima koji su se suprotstavili retrogradnom Zakonu o univerzitetu iz 1998. i potom doživeli represiju tadašnje autoritarne vlasti. I konačno, u rubrici* Osvrti, prikazi, recenzije *Svetlana Gradinac se osvrnula na sadržinu tekstova za prijemni ispit iz srpskog jezika za srednje škole, a Aleksandar A. Miljković prikazao je novu knjigu američkog istoričara, Dejvida Mekenzija o Milovanu Milovanoviću.*

U celini uzev, ovakav izbor tekstova u ovom, kao i u prethodnom broju o represiji, izražava težnju Uredništva da presekom kroz dosadašnja saznanja o represiji i političkom ekstremizmu u Srbiji podstakne dalja istraživanja nasilnih aspekata srpske i jugoslovenske autoritarne prošlosti, te doprinese njenom kritičkom savladavanju. U situaciji kada nas nasrtljivi politički moćnici guraju u propast, Uredništvo se nada da će ova dva broja Hereticusa *predstavljati svojevrsni pledoaje za novi dijalog. Dijalog koji se ne bi svodio na rigidnu isključivost i postavljanje jedino važeće dijagnoze savremenosti, a čiji je prvenstveni cilj osporavanje i dovođenje u pitanje druge strane. Suprotno tome, da bismo odgovorili na složena pitanja našeg vremena, moramo se kloniti neargumentovane uzurpacije prava na jedino ispravno gledište koje propisuje jedino spasavajuću teoriju i afirmisati stav da bez razboritosti, tolerancije i dijaloga između različitih orijentacija i političkih strategija nema izlaza iz srpskog bespuća.*

Beograd, *Uredništvo*
jula 2007.